

دانش ہر می موسیقی

محمد سعید شریفیان

پتھوون
مرکز موسیقی پتھوون شیراز

سرشناسه	: شریفیان، محمد سعید-۱۳۳۳
عنوان و نام پدیدآورنده	: دانش هرمی موسیقی / محمدسعید شریفیان
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه هنر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۷
شابک	: ۹-۲۴-۶۵۱۳-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: موسیقی
موضوع	: Music
شناسه افزوده	: دانشگاه هنر، معاونت پژوهشی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ۴۵۲ ش/MT۶
رده بندی دیویی	: ۷۸۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۱۵۹۶۸

کلیه حقوق این اثر برای دانشگاه هنر محفوظ است.
نشانی: تهران، خیابان جافظ، خیابان سرهنگ سخائی، بین تقاطع سی تیر و فردوسی، شماره ۵۶،
دانشگاه هنر، تلفن: ۶۶۷۲۵۶۸۲ :artunipub@art.ac.ir

دانش هرمی موسیقی
تألیف: دکتر محمد سعید شریفیان
ویراستار: حسن رحیمی
چاپ: اول؛ ۱۳۹۸

صفحه‌آرایی: رامین حکیمی آرا
چاپ و صحافی: دانشگاه هنر
شمارگان: ۲۵۰
شابک: ۹-۲۴-۶۵۱۳-۶۰۰-۹۷۸
قیمت: ۴۲۰۰۰۰ ریال

پیش‌گفتار

انسان برای رسیدن به اهداف خود - در راه تکامل فردی، روحی و هنری - احتیاج به نگرش مدرن‌تر و علمی‌تر دربارهٔ مقولات مختلف دارد. از این رو شکل دادن به تکنیکی مناسب، خلاق و همچنین درک عمیق برای پیش‌برد اهداف هنری موسیقی در سطوح بالا، همگی در گرو دیدگاهی وسیع و عمیق است که تنها با شناخت و اشراف کامل بر مباحث علمی موسیقی در پایه به دست می‌آید. بنابراین به مسائل ظریف، پیشرفته و فنی نمی‌توان دست یافت مگر این که دیدگاهی وسیع و علمی را از بنیه تقویت کرد، تا در پرتو آن بتوان مراحل تخصصی‌تر را یکی پس از دیگری فرا گرفت. این نکته، که انگیزه نوشتن این کتاب را فراهم نمود سرانجام با تشویق و پیگیری‌های بسیاری از دوستان - که هر کدام خود از اساتید بنام و خوب کشور هستند - جامه عمل به خود پوشید.

این کتاب صرفاً تئوری موسیقی نیست؛ بلکه مباحث زیربنایی مختلفی را که در موسیقی از اهمیت خاصی برخوردارند، به صورت مجموعه‌ای مدون ارائه می‌کند، که با تکیه بر آن‌ها، بسیاری از تئوری‌های پایه و مباحث ساختاری موسیقی هنری - که به وسیلهٔ تجربیات و تحقیقات شخصی اینجانب در امر موسیقی آکادمیک طی سال‌ها تدریس در کنسرواتوارها و کالج‌های موسیقی در غرب به دست آمده - روشن و باز می‌شوند و بدین سان زیربنای علمی و هنری را فراهم می‌آورند. در این راستا سعی فراوان شده که مقولات پیچیدهٔ فنی با زبانی ساده ارائه شوند تا برای همگان قابل درک باشد. اقدام به نوشتن این کتاب و اضافه کردن نکاتی دیگر در این نشر جدید دلیل مهم دیگری نیز دارد و آن این است که به دلیل اشتباهات فاحشی که در ایران با ترجمه‌های غلط صورت گرفته و همچنین وجود نوآوری‌های بی‌پایه و اساسی که بدون داشتن منطق موسیقایی باعث سردرگمی علاقه‌مندان به موسیقی می‌شود، نیاز بود تا سیستمی یک‌دست و علمی در مباحث موسیقی ارائه شود. انواع و اقسام کتاب‌های تئوری موسیقی در دنیا نوشته شده و می‌شود. از آنجایی که اغلب ترجمه‌ها در ایران از کتب کانادایی و امریکایی است، در مرحلهٔ اول مترجم کمتر دقت می‌کند که هر کتاب ماخذی نسبت به دانش پایه و فرهنگ همان جامعه نوشته می‌شود، لذا در شرایطی که در بسیاری از نقاط دنیا از کودکی و در مدارس به آموزش موسیقی مبادرت می‌کنند، مقایسهٔ آن‌ها با جامعه و سطح دانش عمومی موسیقی در ایران نامعقول است. از طرفی دیگر نوآوری‌های نه‌چندان لازمی که فقط به سردرگمی بیشتر در خوانندگان منجر می‌شود در این کتاب‌ها به چشم می‌خورد. مجموعهٔ این مشکلات منجر به آن می‌شود تا بجای آن که پیچیده‌ترین مقولات علمی موسیقی در ساده‌ترین و قابل درک‌ترین

فرم بیان شود، عملاً نقطهٔ مقابل و برعکس آن انجام می‌گیرد. نکتهٔ آخر آن است که در زبان فارسی کلمات و اصطلاحات تفکیک شده‌ای همانند زبان‌های دیگر در شناسایی مباحث مختلف موسیقی نداریم و لذا می‌بایست از آن‌ها تعریف درست‌تری ارائه بدهیم. برای مثال در زبان فارسی کلمهٔ گام به دو منظور است که هم روند پله‌ای یک گام را در برمی‌گیرد و هم خود تونالیته را، در حالی که در زبان‌های دیگر برای هر کدام از آنها اصطلاحات متفاوتی وجود دارد، چنانچه روند پله‌ای گام را scale و تونالیته را tonality می‌نامند. لذا جهت مشخص‌تر بودن مبحث، scale را گام پله‌ای و گام را تونالیته تعریف می‌نماییم. کلماتی دیگر مانند کنسونانس (consonance) که به صورت مطلوب و مطبوع و دیزونانس (dissonance) که به صورت نامطلوب و نامطبوع ترجمه شده‌اند، صحیح نیست. در حالی که هیچ‌یک را نمی‌توان مطلوب و یا نامطلوب خواند. چنانچه نامطلوب در بسیاری از موارد در موسیقی مطلوب‌ترین است و بالعکس. در این صورت بهتر است که consonance را در رابطه با فواصلی که در یک گام یا تونالیته هستند تعریف کنیم که اغلب رابطهٔ فرکانسی ساده‌ای با یکدیگر مثل ۱ به ۲ و ۱ به ۳ و ۱ به ۴ و غیره دارند؛ در حالی که dissonance به روابطی گفته می‌شود که یکی از نت‌ها نسبت به تونالیته و یا یک آکورد در تنالیته غریبه است و نیاز به حل شدن به یکی از نت‌های consonance را دارند. نمونه‌های اینچنینی زیاد است که در طول کتاب به آن‌ها پرداخته می‌شود.

در خاتمه از تک‌تک دوستان هنرمندی که در تحقق یافتن این مجموعه مرا تشویق کرده‌اند، امیدوارم از این رهگذر توانسته باشم در فراهم نمودن بستری هنری، خلاق و منطقی در ذهن هنرجویان و سایر علاقمندان و نیز موسیقی آکادمیک ایران گام مثبتی برداشته باشم. باشد که با چنین نگاهی بتوان دیگر مباحث فنی را نیز مکتوب ساخته و از مجموعهٔ آن‌ها به تدریج، سیستمی آکادمیک را مدون نمود.

همچنین از آقای حسن رحیمی که در تدوین این کتاب زحمت فراوانی کشیدند کمال قدردانی

را دارم.

فهرست

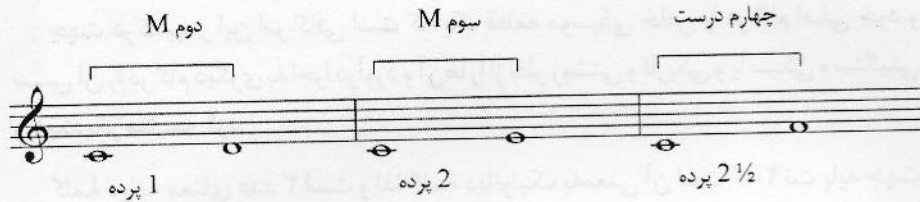
پیش‌گفتار	.....
فصل اول	..... ۱
صوت و شاخص‌های آن	..... ۱
صوت	..... ۲
موسیقی	..... ۳
نام‌نت‌های موسیقی	..... ۳
خطوط حامل (Leger Lines)	..... ۳
کلیدها (Clefs)	..... ۴
زمان و کشش‌نت‌ها	..... ۶
خط اتحاد	..... ۷
نقطه	..... ۷
دو نقطه	..... ۷
فواصل یک پرده و نیم‌پرده	..... ۸
علامات دیز و بمل	..... ۸
فصل دوم	..... ۱۱
تولد تونالیتته	..... ۱۱
فصل سوم	..... ۲۱
گام‌شناسی	..... ۲۱
ساختن گام ماژور	..... ۲۳
ساختمان یک گام مینور	..... ۲۴
الف - گام مینور هارمونیک	..... ۲۵
ب - گام مینور ملودیک	..... ۲۶

۲۹	فصل چهارم
۲۹	سر کلیدها
۳۱	گام‌های دیزدار
۳۱	گام‌های بمل‌دار
۳۳	فصل پنجم
۳۳	اسامی تکنیکی نت‌های گام
۳۷	فصل ششم
۳۷	فواصل
۴۰	الف) فواصل دیا تونیک
۴۰	ب) فواصل کروماتیک
۴۳	نت‌های انهارمونیک (Enharmonic)
۴۴	ج) فواصل انهارمونیک (Enharmonic)
۴۶	د) معکوس فواصل
۴۸	ه) فواصل مرکب (ترکیبی)
۵۱	فصل هفتم
۵۱	آنالیز تونالیتنه
۶۳	فصل هشتم
۶۳	انواع گام‌ها (Keys)
۶۴	۱- گام‌های دیا تونیک
۶۴	۲- گام کروماتیک
۶۵	۳- گام یک پرده‌ای
۶۵	۴- گام‌های پنتا تونیک
۶۷	۵- گام کروماتیک هارمونیک

۶۹	فصل نهم
۶۹	منتخب اصطلاحات موسیقی (۱)
۷۷	فصل دهم
۷۷	ریتم شناسی
۷۸	۱- ضرب
۷۹	۲- میزان
۷۹	۱- میزان‌های ساده (Simple time)
۸۱	۲- میزان‌های مرکب (Compound time)
۸۵	۳- میزان‌های ترکیبی نامنظم (لنگر) (Irregular Time)
۸۷	پلی‌ریتم
۸۹	فصل یازدهم
۸۹	گروه‌بندی نت‌ها و سکوت‌ها
۹۵	فصل دوازدهم
۹۵	ریتم‌گذاری موسیقایی بر روی کلمات و عبارات نظم و نثر
۹۷	۱- ساختار ریتمیک کلمه
۹۸	۲- ساختار ریتمیک یک جمله
۹۹	۳- ساختار ریتمیک در اشعار
۱۰۷	فصل سیزدهم
۱۰۷	نُت‌های زینت یا تزئینی (Grace note)
۱۰۸	۱- Acciacatura (آچیاکاتورا)
۱۰۹	۲- Appoggiatura (آپوجیاتورا)
۱۱۰	۳- Mordent (موردنت)
۱۱۱	۴- Turn یا Gruppetto

۱۱۳	.....	۵- Trill (تربیل)
۱۱۵	.....	فصل چهاردهم
۱۱۵	.....	انتقال (Transposition)
۱۲۱	.....	فصل پانزدهم
۱۲۱	.....	سازهای انتقالی
۱۲۴	.....	جدول سازها و انتقال آنها
۱۳۱	.....	فصل شانزدهم
۱۳۱	.....	منتخب اصطلاحات موسیقی (۲)
۱۴۱	.....	فصل هفدهم
۱۴۱	.....	آکوردشناسی
۱۴۳	.....	ساختمان آکوردها در یک گام ماژور
۱۴۳	.....	معکوس آکورد
۱۴۴	.....	آکوردهای هفت
۱۴۵	.....	واژه‌نامه

M مخفف کلمه ماژور است به معنی بزرگ.

m مخفف کلمه مینور است به معنی کوچک.

P مخفف کلمه درست یا Perfect است.

بر اساس این الگو می‌توان از هر نتهی یک گام ماژور ساخت، که برای مثال از نت Mi^b ساختمان یک گام ماژور (می بمل ماژور) به صورت زیر خواهد بود:

ساختمان یک گام مینور

همان طوری که قبلاً - در بخش مقدمه - اشاره شد، یکی از مدها، مد آئولین (Aeolian) بر مبنای نت La بود. این مد به صورت اصل خود در سیستم تونال به عنوان گام مینور تئوریک و یا طبیعی نام‌گذاری شده است؛ که به عنوان پایه و ساختمان اولیه گام مینور، برای تحولات بعدی قرار می‌گیرد.

از آنجایی که مُدل فوق حقیقتاً یک مُد (Mode) است و از سوی دیگر در سیستم تونال، وجود نُت محسوس حتمی و لازم است، بنابراین برای انطباق آن در سیستم تونال، کافی بود تا تغییراتی در نُت هفتم آن صورت گیرد (و چون مُد آنولین کمترین تغییرات را می‌پذیرفت) به همین دلیل به عنوان پلی مابین سیستم‌های مُدال و تونال مطرح شد و نیز تحولات ساختمانی بر روی آن باعث شد که دو ساختمان جدید برای استاندارد کردن گام مینور - در سیستم تونال - به وجود بیاید. گام‌های مینور هارمونیک و ملودیک.

قابل توجه است که گام‌های استفاده شده در سیستم موسیقی صددرصد تونال، همین دو گونه‌اند و استفاده از نمونه تئوریک (طبیعی) آن بسیار کم و محدود است؛ که آن‌هم با دلایل خاص - در هر مورد - صورت گرفته است.

الف - گام مینور هارمونیک

گامی است که به جز تغییرات سوم و ششم - نسبت به گام ماژور - درجه هفتم آن نیز (چه در حالت بالارونده Ascendendo و چه در حالت پایین رونده Descendendo) همیشه نیم‌پرده اضافه می‌شود؛ تا بتواند رابطه نیم‌پرده‌ای محسوس را با تونیک اکتاو خود ایجاد نماید.

بنابراین ساختار کامل فواصل گام مینور هارمونیک بدین گونه است:

Pyramidically knowledge of music

Mohammad Saeed Sharifian

